

ΓΙΩΡΓΟΣ Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟ

Media: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ **Page:** 1,14 **Published at:** 07-12-2024
Author: **Surface:** 1051.95 cm² **Circulation:** 14860
Subjects:

ΓΙΩΡΓΟΣ Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΕΛΙΔΑ 14

Αμφισβησίες της κλασικής Αθήνας

Απόσπασμα από το νέο βιβλίο του Γιώργου Θ. Μαυρογορδάτου

Όσοι τον παρακολουθούν μέσα από τα βιβλία και τα άρθρα του γνωρίζουν το πόσο ακριβολόγος και λάτρης της λεπτομέρειας είναι. Οι παρεμβάσεις του συχνά προκαλούν –το λιγότερο– συζητήσεις. Όσοι τον ακούν στα podcasts που επιμελείται καταλαβαίνουν την απεχθεία του για την ανακάλυψη μύθων από τους σημερινούς «Νεοέλληνες» για την ελληνική ιστορία. Έχοντας ασχοληθεί κατά κύριο λόγο με τη νεότερη περίοδο, εύλογα αναρωτιέται κανείς γιατί ο καθηγητής Γιώργος Μαυρογορδάτος καταπάτησε με τα «Αινίγματα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας» του 5ου και 4ου αιώνα π.Χ. στο νέο του βιβλίο που κυκλοφορεί από τη Δευτέρα 9 Δεκεμβρίου, από τις εκδόσεις Πατάκη. Μια απάντηση δίνει το απόσπασμα που ακολουθεί.

Σύγχρονο κόσμο. Θαυμάζω πολλούς λαούς για την ιστορία τους, αλλά από κανέναν δεν αισθάνομαι υποδεέστερος στο μέτρο, ακριβώς, που βασίζω συνειδητά την ταυτότητά μου στους αρχαίους Έλληνες και ειδικότερα στους Αθηναίους. Δυστυχώς δεν ισχύει το ίδιο για τους περισσότερους συμπατριώτες μου και κατά τεκμήριο «ομοεθνείς» μου. Από δύο αιώνες παραδέρνουν ανάμεσα σε όμιτες αντιφάσεις και κατατρέχονται από αβυσσάλεα ανασφάλεια, που είναι προπαντός ανασφάλεια ταυτότητας. Δεν μπορώ βέβαια ούτε να συναγωνιστώ όσα έχουν ειπωθεί για το ζήτημα αυτό, ούτε καν να τα συνοψίσω. Κρίνοντας όμως και από τα προσωπικά βιώματα που προσφέρω, μπορώ να εστιάσω σε μία κρίσιμη αντίφαση. Είναι η τραγελαφική σχέση των σημερινών Νεοελλήνων (ή καλύτερα Ρωμιών) με την Αρχαία Ελλάδα.

Θεμέλιο της εθνικής μας ταυτότητας υποτίθεται ότι είναι η Αρχαία Ελλάδα. Ωστόσο, οι περισσότεροι σημερινοί «Νεοέλληνες» έχουν απίθμητη άγνοια για την Αρχαία Ελλάδα, που δείχνει κατά βάθος ανομοιόληπτη αδιαφορία. [...] Η δική τους αδιαφορία και άγνοια δεν εμποδίζουν, πάντως, τους Ρωμιούς να εκμεταλλεύονται εξακολουθητικά και ασύστολα τον μύθο της Αρχαίας Ελλάδας στις κάθε λογής συναλλαγές και αντιπαραθέσεις τους με ξένους. Σε κάθε τέτοια ευκαιρία, ξεπηδά αυτόματα η τυποποιημένη κομπιλεξική φράση «Όταν εμείς κτίσαμε τον Παρθενώνα, εσείς ζούσατε σε σπιλιές» (ή «στα δέντρα» ή «τρώγατε βελανίδια» κ.τ.τ.).

Η πραγματική υπόσταση αυτού του «εμείς» σπάνια απασχολεί όσους το αρθρώνουν. Και τότε ακόμη σπεύδουν να ασπαστούν τις πιο γολιές «βιολογικές» φαντασιώσεις. Πιστεύουν π.χ. ότι υπάρχουν μόνο «οι Έλληνες»! Ή ότι «οι Έλληνες» ήρθαν με διαστημόπλοιο από τον Σείριο... Αυτό ειδικά το έμαθα κάποτε από έναν φοιτητή μου, που με ρώτησε αν ισχύει. Σε παλαιότερες εποχές, μετρούσαν με το υποδεκάμετρο κρανία και σκελετούς στη μάταια αναζήτηση υλικών τάχα αποδείξεων μιας βιολογικής συνέχειας με τους αρχαίους.

Επισκέπτες στον λόφο της Πνύκας με το βλέμμα στον Παρθενώνα. Για τον καθηγητή Γιώργο Μαυρογορδάτο, «η εμμονή στην ιδέα της βιολογικής συνέχειας έχει κάτι ακαταμάχητα ελκυστικό: είναι εντελώς ανέξοδη. Δεν συνεπάγεται κανένα απολύτως κόστος. Απαλλάσσει τους “κληρονόμους” από τον κόπο να γνωρίσουν, να μελετήσουν και να αφομοιώσουν το περιεχόμενο της “κληρονομιάς” που αξιώνουν να εκμεταλλεύονται».

Θαυμάζω πολλούς λαούς για την ιστορία τους, αλλά από κανέναν δεν αισθάνομαι υποδεέστερος στο μέτρο, ακριβώς, που βασίζω συνειδητά την ταυτότητά μου στους αρχαίους Έλληνες και ειδικότερα στους Αθηναίους.

Όταν επέστρεψα στην Αθηναϊκή Δημοκρατία από τη σκοπιά της Πολιτικής Επιστήμης, ανακάλυψα με κατάπληξη πόσο αποσπασματικές είναι οι πληροφορίες που διαθέτουμε και πόσα ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα.

ους. Σήμερα πια, αυτή η βιολογική συνέχεια μπορεί να αναζητηθεί και να διαπιστωθεί με αναλύσεις DNA, που έχουν ήδη δώσει έγκυρα αποτελέσματα.

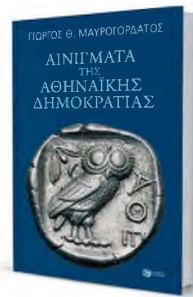
Η εμμονή στην ιδέα της βιολογικής συνέχειας έχει κάτι ακαταμάχητα ελκυστικό: είναι εντελώς ανέξοδη. Δεν συνεπάγεται κανένα απολύτως κόστος. Απαλλάσσει τους «κληρονόμους» από τον κόπο να γνωρίσουν, να μελετήσουν και να αφομοιώσουν το περιεχόμενο της «κληρονομιάς» που αξιώνουν να εκμεταλλεύονται.

Αυτό φαίνεται κατεξοχήν στο πεδίο της γλώσσας, που παραμένει η μοναδική αδιαμφισβήτητη και απόλυτη απόδειξη ιστορικής συνέχειας, πολύ πέρα από την εκτίμηση ποσοστών που προκύπτουν από αναλύσεις DNA. Θαυμάζω την αλθινή ψυχρολουσία που γνώρισα στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley, όταν θέλησα να διδάξω ως βοηθός σε ένα ρηξικέλευθο νέο πρόγραμμα σπουδών για πρωτεύειες φοιτητές. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές αυτού του προγράμματος, έπρεπε να γνωρίζω Αρχαία Ελληνικά ή Λατινικά. Ως άριστος μαθητής στα αντίστοιχα σχολικά μαθήματα, ήμουν βέβαιος ότι οι γνώσεις μου ήσαν υπεραρκέτες, αφού μάλιστα επρόκειτο για... «Αμερικανάκια».

Ο υπεύθυνος όμως του προγράμματος (γιος του σκηνοθέτη Jean Renoir και εγγονός του ζωγράφου) μου είπε απότομα ότι γνωρίζει πόσα Αρχαία Ελληνικά μαθαίνουμε στην Ελλάδα και αξίωσε, για να με προσλάβει, να παρακολουθήσω δύο τουλάχιστον τριμηνιαία μαθήματα Αρχαίων Ελληνικών στο Berkeley! Δεν μπορούσα όμως να καθυστερήσω τόσο τις δικές μου μεταπτυχιακές σπουδές, ούτε ίσως ήμουν ακόμη έτοιμος, ως «φυσικός» τάχα «κληρονόμος» των αρχαίων Ελλήνων, να αναγνωρίσω την ανεπάρκειά μου. [...]

Όταν επέστρεψα στην Αθηναϊκή Δημοκρατία από τη σκοπιά της Πολιτικής Επιστήμης, ανακάλυψα με κατάπληξη πόσο αποσπασματικές είναι οι πληροφορίες που διαθέτουμε και πόσα ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα. Ελάχιστοι γνωρίζουμε, λόγω κέρη, για ένα ζήτημα κρίσιμης σημασίας, όπως θα δούμε: τον ακριβή τρόπο εκλογής των δέκα στρατηγών.

Ετσι προέκυψε αυτό το βιβλίο. Δεν έχει τη φιλοδοξία να προσφέρει μια ακόμη συνολική περιγραφή της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, τη στιγμή μάλιστα που διαθέτουμε εξαιρετικά και πληρέστατα βιβλία αναφοράς, όπως π.χ. τα έργα του Bleicken, του Hansen και, στη γλώσσα μας, του Σακελλαρίου.

Το βιβλίο του Γιώργου Θ. Μαυρογορδάτου θα κυκλοφορήσει την επόμενη Δευτέρα.

Το βιβλίο έχει πολύ πιο περιορισμένο και εστιασμένο στόχο: να εξερευνήσει μόνο μερικές όψεις της Αθηναϊκής Δημοκρατίας της κλασικής περιόδου, δηλαδή του 5ου και του 4ου αιώνα π.Χ. (μέχρι το 322), που φαίνονται ανιγηματικές όταν ιδωθούν από ευρύτερη συγκριτική σκοπιά.

Μία είναι η σιωπηλή εξαφάνιση της κληρονομικής βασιλείας. Μία άλλη είναι ο ρόμιος αποκλεισμός από το σώμα των Αθηναίων πολιτών ακόμη και των μετοίκων που εκπλήρωναν τις ίδιες ακριβώς στρατιωτικές υποχρεώσεις με τους πολίτες. Υπάρχουν επίσης αρκετά κενά, αμφισβησίες και αντιφάσεις που θολώνουν την υποτιθέμενη αντιστοιχία μεταξύ στρατιωτικής οργάνωσης και εισοδηματικών τάξεων («τιμημάτων»). Ειδικά η παρουσία όλων των τάξεων στο Αθηναϊκό ναυτικό υπονομεύει την καθιερωμένη «ταξική ανάλυση» της Αθηναϊκής Δημοκρατίας που βασίζεται στη ναυτική υπηρέτηση μόνο της φτωχότερης τάξης (των «θπτών»). Αποτελεί έξοχα ειρωνεία ότι η Αττική ίσως ήταν υπερβολικά μεγάλη για άμεση δημοκρατία – τόσο σε πληθυσμό όσο και σε έκταση. Γιατί όμως ορίστηκε η απαιτούμενη απαρτία της Εκκλησίας του Δήμου μόνο σε 6.000 πολίτες και μόνο για αποφάσεις που αφορούσαν ατομικές περιπτώσεις; Γιατί η κλήρωση των βουλευτών και των άλλων αξιωματούχων δεν γινόταν μεταξύ όλων των δικαιουμένων πολιτών αλλά μόνο μεταξύ των ενδιαφερομένων; Τέλος, σύμφωνα με τον Μαξ Βέμπερ, η Αθήνα εκπροσωπεί τον τύπο δημοκρατίας που επιχειρεί να απαλλαγεί από την ανάγκη ηγεσίας. Ωστόσο, οι Αθηναίοι χρειάζονταν στρατιώτες για να τους οδηγήσουν στη μάχη και ρήτορες για να τους καθοδηγήσουν στη συζήτηση και στη λήψη αποφάσεων. Αλλά δεν χρειάζονταν πολιτικά κόμματα. Ετσι φαίνεται.

Το βιβλίο φιλοδοξεί να εντοπίσει και να αναδείξει τέτοια «αινίγματα», έστω και αν δεν μπορεί να τα λύσει. Θα επινευτείται κριτικά κοινότητα παραδοχών και ερμηνειών και ίσως ανατρεφεί έμμονες διαστρεβλώσεις ή και εξιδανικεύσεις της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

«Από μικρό παιδί αισθάνομαι «Αθηναίος». Οχι γενικά «απόγονος των αρχαίων Ελλήνων», αλλά ειδικά των Αθηναίων (και κατ' επέκταση των Ιώνων, όπως ταιριάζει και στη χιακή μου καταγωγή). Επαιξε βέβαια ρόλο ότι γεννήθηκα στον ίδιο τόπο και ότι φοίτησα σε άριστο σχολείο. Υπήρξε μάλιστα αρχισυντάκτης του μαθητικού περιοδικού, που ονομάζεται, ακριβώς, «Αθηναίος». Αυτά όμως δεν αρκούν, αφού, καθώς φαίνεται, δεν είχαν ούτε έχουν την ίδια επίδραση σε πλήθος άλλους. [...]

Καθοριστικότερη ίσως υπήρξε η εμπειρία μου όταν βρέθηκα, σε ηλικία δέκα ετών, για πρώτη φορά μόνος μου στο εξωτερικό. Με φιλοξένησε για τρεις μήνες το καλοκαίρι στο Παρίσι η οικογένεια ενός Γάλλου καθηγητή, που ήταν συνάδελφος και φίλος του πατέρα μου. Όπως θυμάμαι, η ταύπησή μου με τους αρχαίους Έλληνες ήταν προπαντός εκείνη που μου εξασφάλισε τότε κάτι ανεκτίμητο: να γίνω αποδεκτός ως ισότιμος από το συγκεκριμένο γαλλικό περιβάλλον και, ιδίως, να αισθάνομαι και εγώ ο ίδιος ισότιμος απέναντι στους ξένους. Η ίδια ασφάλεια και αυτοπεποίθηση με συνοδεύει έκτοτε, σαν πολύτιμο διαβατήριο στον